

MEHMET EMİN YURDAKUL'UN ÇOCUK ŞİİRLERİ *

Yrd.Doç.Dr Bedri AYDOĞAN

ÖZET:

Tanzimat'la başlayan Batılı edebiyatımızda çocuklara yönelik şiirler de yazılır. Çocuk şiirleri seçkileri ve kitapları oluşur. Bu konuda bizde ilk akla gelen şairler, Ali Ulvi, İbrahim Alâettin Gövsa ve Tevfik Fikret olur. Mehmet Emin ise bu alanda unutulandıran biridir. O, hem genel olarak şiirlerinde gençleri ve çocukları ele alır hem çocuklar için özel şiirler yazar. Bu makalede Mehmet Emin'in çocuklara yönelik şiirleri biçim, öz ve üslup yönünden ele alınacaktır.

Anahtar sözcükler: Çocuk şiiri, Mehmet Emin, çocuk edebiyatı

ABSTRACT:

Mehmet Emin Yurdakul's Children Poem

Children poems have been also written during the period of westernized Turkish literature beginning Tanzimat. Since then children's poems anthologies appeared in Turkish literature. In this connection the poets, Ali Ulvi, İbrahim Alâettin Gövsa and Tevfik Fikret might be mentioned as the poets who wrote children poems; but Mehmet Emin has been forgotten in this field. Infact, he is interested in youth and children in his poems beside the ones he wrote specially for children. This paper discusses children poems of Mehmet Emin in terms of forms, content and style.

Key words: Children poems, Mehmet Emin, Turkish literature.

Mehmet Emin Yurdakul, 1869 yılında İstanbul'da doğan 1944 yılında yine orada ölen Türk Edebiyatı tarihinde adı "millî şair", "Türk şairi" unvanlarıyla birlikte anılan hece ölçüsü ve sade Türkçeyle şiirler yazan bir şairimizdir.

Mehmet Emin, kalemini ulusuna ve toplumuna adanmış, kendi deyişiyle "elindeki üç telli saz ile dertlilerin gözyaşını silmeye" çalışmıştır¹. Kendini zaman

*13-15 Kasım 2008 tarihinde Azerbaycan'ın Bakü kentinde Qafqas Üniversitesince düzenlenen Türk Halkları Edebiyatı (II) Uluslar arası Çocuk Edebiyatı Kongresinde sunulan bildirinin genişletilerek makale biçimine getirilmiş metnidir.

¹ Mehmet Emin'in şiir ve şair üzerine görüşleri, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun "Mehmed Emin Yurdakul ile Konuştum", Yeni Adam, No: 452, 26.08.1943; Ruşen Eşref Ünaydın'ın **Diyorlar ki**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1985. ve Adile Ayda, **Bir Demet Edebiyat**, Türkiye İş Bankası, 1998. adlı yazı ve kitaplarda bulunabilir. Bunlar kadar önemli bir kaynak da Mehmet Emin'in bazı şiirleridir. "Biz Nasıl Şiir İsteriz", "Bırak Beni Haykırayım", "Benim Şiirlerim", "Şair", "Benim

zaman bir şair olarak nitelemekten kaçınacak kadar alçak gönüllü olan Mehmet Emin'in şiir serüveni, bir kısmını 1897 yılında Türk Yunan savaşı sırasında bir kısmını ise 1898'de önce dergilerde yayımladığı sonra **Türkçe Şiirler** kitabında bir araya getirdiği dokuz şiirle başlar. Asır gazetesinde yayımlandıktan sonra bu kitaba giren "Cenge Giderken" adlı şiirinde "Ben bir Türküm, dinim, cinsim uludur" diyerek kimliğini Türk olarak açıkça ve gururla söyleyen ilk kişidir. O zamana kadar Türk sözü bir kimlik ögesi olarak kullanılmıyor, Türkler kendini tanımlarken Osmanlıyım, Müslümanım diyorlardı. Bu nedenle ona Türk şairi unvanı verilmiştir².

Ona Türk şairi denmesinin nedenlerinden biri de, ilk kez bu denli sade bir Türkçeyle, yani kendi öz diliyle yazmasıdır. Yine ulusal ölçü heceyi çağdaş bir şair olarak bilinçle, her zaman kullanmak amacıyla yola çıkan ilk kişi olmasının da bunda payı vardır. Arazu hiçbir zaman kullanmamıştır. Oysa o dönemde egemen edebiyat anlayışını Servet-i Fünun belirliyordu. Bu anlayışın dili Osmanlıca, ölçüsü aruzdu. Genç şairler onların etkisiyle aruzla şiire başlıyorlardı. Çoğu aruzla yazarken yalnızca heceyi seçen ya da aruzdan heceye geçerek yalnızca heceyle yazmayı sürdüren çıkmıyordu. İkisini birlikte kullananlar vardı. Hecenin beş şairi için bu geçerliydi. Bu koşullarda sade Türkçe ve yalnızca heceyle yazması ona "Türk şairi", "millî şair" unvanlarını kazandırdı.

O bir çığır açmıştı. Tüm Türkoloji dünyası bunu onayladı. Şiirlerine ve özellikle dilde açtığı yeni yola karşı bir hayranlık uyandı. İlk kitabındaki bu şiirler birçok dile çevrildi ve genel olarak olumlu karşılandı³.

Ömrüm", "Anlamayanlara", "Büyük Sanatkar", "Şiirim Perisine" şiirlerinde Mehmet Emin'in kendi sanatı üzerine önemli bilgiler ile şiir ve şair hakkındaki görüşleri yer alır.

² Türkçe yüzyıllardan bu yana konuşulan ve edebî ürünler verilen bir dildir. Dolayısıyla Türkçe yazan her sanatçı Türk'tü. Her şair Türk şairiydi. Ancak bu unvan Mehmet Emin Bey için kullanılmış ve o Türk şairi olarak anılmıştır. Hatta Mehmet Emin denilince tanınmayan şair, Türk şairi denilince herkes tarafından tanınıyordu. **Diıyorlar ki** de Ruşen Eşref bu durumu şöyle örnekler: "Geçkince bir kadının, bakracını yere bırakarak, çarşafının altından elini ağzına örterek:

-Türk şairi Emin Bey mi? Şu çeşmeyi geç, sağ kolda tahini boyalı konağın kapısını çal. Diye kınalı parmağıyla gösterdiği evde muhterem şairi buldum." Ruşen Eşref Ünaydın, **Diıyorlar ki**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985,s.141.

³ **Türkçe Şiirler**'in yayımlanması büyük ses getirdi. Bu kitap Türk edebiyatında "millî şiir çığırını" açtı. Millî şiir çığırını açan **Türkçe Şiirler** aslında, 1911'de kendini ortaya koyacak olan Millî Edebiyat'ın da çekirdeğini oluşturdu. Mehmet Emin o dönemin üstad sayılacak edebiyatçılarına bu şiirleri gönderip düşüncelerini almıştı. Aralarında Abdülhak Hamit, Recaizade Mahmut Ekrem, Rıza Tevfik, Şemsettin Sami ve Tevfik Fikret gibi adların da bulunduğu hepsi önemli bu sanatçılar şiirler konusunda olumlu düşünceler belirttiler. Batılı Türkologlar da bu kitaba büyük ilgi gösterdiler. Mehmet Emin'e övgüler içeren mektuplar yazdılar. Bununla da kalmayıp bazı şiirleri kendi dillerine çevirip yayımladılar ve üzerlerinde yorumlar yaptılar. Bunlar arasında, Macar Vambery, İngiliz Gibb, Rus Minorskiy, Alman Giese'yi sayabiliriz. Bu konuda bk.

İçerde ise onun şairliğini de milliliğini de eleştirenler, tartışanlar oldu⁴. Mehmet Emin bunları üzüntüyle izledi. Mehmet Emin'in şiirleri cephede askerlerce okunuyor ve biliniyordu. Onun şiirleri okundukça asker coşuyordu. "Türk evladı evde durmaz giderim" dizesini tekrar edip siperden fırlıyorlardı. Şiirlerinin ve şiir kitaplarının bazıları binlerce nüsha bastırılıp askere dağıtılıyordu. **Tan Sesleri** kitabından yirmi bin nüsha askere dağıtılmıştır. Mehmet Emin şiirini toplumun hizmetine adamıştı. Bu nedenle şairliği, kendisine gereksinim duyulan dönemde öne çıktı. Mehmet Emin şiirlerinin çoğunu 1914-1921 yılları arasında yazdı. Bu şiir kitaplarının bir özelliği de tek ya da iki şiirden oluşan epik karakterde şiirleri içeren kitaplar olmasıydı. Örneğin **Ey Türk Uyan** bir, **Tan Sesleri** iki şiirden oluşuyordu.

Mehmet Emin'in ikinci kitabı **Türk Sazı** adını taşıyordu. Dokuz şiirlik ilk kitaptan sonra çıkan bu ikinci kitap şiir sayısı açısından kalabalıktı. Bu kitap, Mehmet Emin'in şairliğinin ikinci özelliğini temsil ediyordu. Sayı arttığından temalar açısından da bir zenginlik içeriyordu. Şöyle de söylemek mümkün: Mehmet Emin'in tek ve iki şiirlik kitapları ülkenin içinde bulunduğu savaş ortamını konu alan ve Türk ulusuna moral vermek amacını taşıyan epik şiirlerdi. İkinci kitap, Mehmet Emin'in değişik temalarda yazdığı şiirlerini kapsıyordu. Bu özellikteki çok sayıda bir bölüm şiiri ise, yazıldığı yıllarda kitaplaşmamıştır. Fevziye Abdullah Tansel, Mehmet Emin'in tüm şiirlerini topladığı kitabına bunları "Dağınık Şiirler" başlığıyla koymuştur.

İkinci kitabı **Türk Sazı** ile "Dağınık Şiirler" başlığıyla bir araya getirilen bu kitaptaki şiirlerin bir grubu bu makalenin konusunu oluşturan, çocuklara yönelik şiirlerdir. Mehmet Emin'in şiirleri, öncelikle topraklarımızda süren, bizim çıkartmadığımız ve istemediğimiz, ama içinde bulunduğumuz savaşı ve savaş ortamını anlatan şiirler de dahil olmak üzere gençlere yöneliktir. Çünkü savaşın çoğu gençlerdir. Savaşın etkilenen yetim kalanlar, yoksul düşenler de yine onlardır.

Mehmet Emin'in şiirlerinin önemli bir kısmının didaktik olduğu dikkati çeker. İşte bu öğretici şiirlerinde de yine hedef kitlesi gençler ve çocuklardır. Bu durumda onun pek çok şiirinin gençlere yönelik olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bunun dışında bir grup şiiri de "Küçük Vatandaşlarım'a" ithafıyla yayımlanmıştır. İşte çocuklara

Fevziye Abdullah Tansel, **Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri I, Şiirler**, 2.b, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.

⁴ Mehmet Emin bugüne kadar çeşitli açılardan pek çok kişi tarafından eleştirilmiş, özellikle şairlik yanı güçsüz bulunmuştur. Ancak en ağır eleştiri şairliği ya da şiirinden çok ona verilen millî şair, Türk şairi unvan ve sıfatı üzerine olmuştur. Nazım Hikmet, Resimli Ay'ın 1929 Temmuz sayısında "Putları Yıkıyoruz, No: 2 Mehmet Emin Beyefendi" başlıklı yazısında onun bu sıfatları hak etmediğini ileri sürer. İçeriği ve üslubu, adı kadar sert olmayan bu yazısında Nazım Hikmet'in haklı olduğu kadar haksız olduğu noktalar da vardır. Bugün pek çok edebiyat tarihçisinin de onayladığı bir görüşü dile getirir ve Mehmet Emin'in dilinin yapay olduğunu belirtir.

adanan bu şiirler ile yine çocuklara yönelik ve kişileri çocuk olan bir grup şiir bu makalenin konusunu oluşturmaktadır.

Mehmet Emin'in bu yönü ve bu şiirlerinden bugüne kadar bahseden pek kimse olmamıştır. Cüneyd Okay, **Eski Harfli Çocuk Dergileri** kitabının başına koyduğu önsöz özelliğindeki bölümde "19. asrın sonlarından itibaren dönemin şöhretli yazarları çocuk dergilerinde boy göstermeye başlarlar." diyerek bu yazarların bir listesini verir. Mehmet Emin'i de bu ünlü yazarlar arasında sayar. Başkaca bir bilgi vermez⁵.

Türk Dili dergisinin 1979 yılı Nisan (331) sayısı çocuk yazını özel sayısı olarak çıkmıştır. A. Ferhan Oğuzkan'ın buradaki "Dünyada ve Bizde Çocuk Yazınının Gelişmesine Toplu Bir Bakış" yazısında İbrahim Alâettin Gövsa, Ali Ulvi Elöve ve Tevfik Fikret'in adı ve kitaplarına değinilir, ancak Mehmet Emin'in çocuk şiirleri olduğu söylenmez. Daha sonra yazılan kitaplarda da bu durum değişmez. Ancak A. Ferhan Oğuzkan, **Çocuk Edebiyatı** adlı kitabının altıncı baskısında iki yerde birer cümleyle Mehmet Emin'in adını anar. Burada da çocuk şiirleri yazdığından söz edilmez. İçinde Mehmet Emin'in de olduğu birkaç ad sayar ve "... gibi şairlerin duru ve açık dille yazdıkları şiirler uzun yıllar ilk ve ortaokul çağındaki çocukların şiir ihtiyacını karşılamıştır."⁶ saptamasında bulunur. Genel olarak bu gözden kaçış şiirlere değil, kitaplara yönelmekten kaynaklanmıştır. Yine çocuk edebiyatı kitaplarının bilgileri birbirinden aktarmaları da buna yol açmıştır. Birinin göremediğini diğerleri de görememiştir. Daha doğrusu bu konuda ayrıntıya yönelik bir arayış içine girilmemiştir⁷.

Bu makalenin bu yoldaki eksikliği giderecek küçük bir adım olacağını belirtip, Mehmet Emin'in çocuk şiirlerinin bir listesini veriyoruz. "Küçük Vatandaşlarım'a" ithafını taşıyanlar şunlardır:

1- "Ali" 2- "Baba Bucağı" 3- "Anneciğim" 4- "Sabah" 5- "Sofra Baş"ı 6- "Babacığım."

İkinci grupta yer alanları ise şunlar oluşturur:

1- "Sürücü" 2- "Kibritçi Kız" 3- "Çiçekçiğim" 4- "Bırak Şu Kuşcağızı" 5- "İlk Yara" 6- "Çocuklar" 7- "Mektepli"

"Küçük Vatandaşlarım'a" ithaflı şiirler bir dizi olarak değerlendirilmelidir. Çünkü hem yazılış tarihleri birbirini izlemekte hem de aralarında fazla bir zaman aralığı yoktur.

⁵ Cüneyd Okay, **Eski Harfli Çocuk Dergileri**, Kitabevi, İstanbul 1999, s.23-24.

⁶ A.Ferhan Oğuzkan, **Çocuk Edebiyatı**, 6. b., Anı Yayıncılık, Ankara 2000, s.254-255.

⁷ İlk çocuk şiirleri kitabı olan İbrahim Alâettin Gövsa'nın **Çocuk Şiirleri** 1911 yılında çıkmıştır. Bu yıla gelinceye kadar Osmanlı'da çıkan çocuk dergilerinin sayısı yirmi ikidir. Bu dergilerde çocuk şiirinin durumunun ne olduğu konusunda bugün elimizde yeterince bilgi bulunmamaktadır.

“Alil” 11 Ocak 1910, “Baba Bucağı” 18 Ocak 1910, “Anneciğim” 26 Ocak 1910, “Sabah” 1 Şubat 1910, “Sofra Başı” 8 Şubat 1910, “Babacığım” 29 Mart 1910 tarihinde yayımlanmıştır⁸.

Mehmet Emin’in çocuklara yönelik başka şiirleri de vardır. Ancak o şiirlerde konuşan şairdir. Genellikle çocuklara çeşitli öğütler veren özellikte şiirlerdir. Hatta yaş olarak çocuktan çok gençlere seslenilir. Yine “Kesildi mi Ellerin”, “Zavallılar” gibi, kahramanları gençler olan başka şiirleri de vardır. “Sanayi Mektebi Talebesi”ne adadığı “Çömlekçi” şiirinde toprağın bir usta elinde nasıl bir çömleğe dönüştüğünü anlatır ve sanatın önemini vurgular. “Sakin Kesme”de seslendiği “hemşeri” olsa da bu şiir de bir çocuk şiiri kabul edilerek okul kitaplarına konulmuştur. Bu şiirler de elbette incelenmelidir. Ancak bu şiirlerde öğretici özellik ağır basmaktadır. Estetik duyarlılık, estetik duygu canlılığını yitirmiştir. Makalenin dar olan sınırları düşünülerek bu şiirler incelemeye dahil edilmedi.

Şiirlerin içerik yönünden incelenmesi:

Mehmet Emin’in “Küçük Vatandaşlarım’a” ithaflı ilk şiiri “Alil”dir. Bu şiir manzum hikâye tarzında yazılmıştır. İki gözü kör olduğundan dilenmek zorunda kalan bir çocuğun öyküsünü anlatır. Aslında bu öykü aracılığıyla baba, çocuğuna bir öğüt vermek ister. Kör çocuk burada aracılık işlevini görür. Şiirin başında kaldırımda yürüyen bir baba oğul vardır. Dilenen çocuğu görürler. Baba, kendi çocuğu ve tüm anneli babalı çocukların mutlu yaşantısından söz eder. Bu çocuklar şanslıdırlar. Şöyle bir yaşantı sürerler:

“Ah çocuğum, tâ küçükten siz hepimiz
“Gülyüzlü annenizi bilirsiniz.
“Bahçelerde oyunlarla yaşarsınız,
Kelebekler arasından koşarsınız.
Güzel güzel mekteplere gidersiniz;
“Or’da birçok ilim tahsil edersiniz.

Buna karşılık bu kör, alil çocuk ömrü boyunca sabahı olmayan bir gece yaşamaktadır. Baba, oğluna gözlerinin değerini bil, bu en büyük şanstır diyerek öğüt verir. Burada iki çocuğun durumunu karşılaştırır. Bütün olanaklar bir yana yalnızca görebilmek bile en büyük mutluluktur.

⁸ Bu bilgileri ve şiir metinlerini şu kitaptan aldık. Metinlerin özgün yazılışlarına bağlı kaldık. Şiirin sonunda sayfa numarasını verdik. Fevziye Abdullah Tansel, **Mehmet Emin Yurdakul’un Eserleri I.**, Şiirler,2.b. , Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.

Küçük vatandaşlara ithaf edilen ikinci şiir “Baba Bucağı”dır. Bu şiirde de konuşan bir büyük ve onu dinleyen küçükler vardır. Konuşan dede, dinleyen küçükler, torunlarıdır. Dede torunlarına doğduğu evi ve orada kazandıklarını anlatır. Kundağı bu evde bağlanmış, bu evdeki ninnilerle büyümüştür. Bu ev adeta kutsal bir okuldur. Okulda ne öğrenilirse burada onu öğrenmiştir. Öğrendikleri, her Türk çocuğunda olması gereken erdem ve değerlerdir. Irz, edep, ata sevgisi bunların başında yer almaktadır. Türk olmayı, Türk kimliğinin öğelerini bu kutsal yuvada öğrenmiştir. Büyümüş, bu eve gelin getirmiş, çocukları olmuştur. Ev, ana bağı gibi sıcak ve sevimlidir. Ev ve aile sevgisi her şeyin üstündedir. Baba bucağı diye nitelediği evi anne kucağı gibi sevmek gerekir. Dede burada evin kutsallığını torunlarına anlatıyor. Ev bir okul görevi görmekte, okul gibi orada da insan birçok değer ve erdemi tanımakta, yaşamakta ve edinmektedir. Bu özellikleriyle ev sevilmelidir.

Üçüncü şiir “Anneciğim” adını taşır. Bu kez konuşan bir okul çocuğudur. Annesine olan sevgisi onun ağzından dile getirilir. “Ben anneme acırım, onu üzmem, ağlatmam” dizesi şiirde nakarat olarak tekrarlanır. İyi bir çocuktan da beklenen budur. Aslında bunlar aynı zamanda iyi bir insanda olması gerekenlerdir. Her insan annesini üzmemeli, ağlatmamalı, ona acımalıdır. Bu nakaratta tekrarlanan düşünceye gelirken bir annenin çocuğu için yaptıkları anlatılır.

Anneciğim bir gece kan uykuya dalmamış,
Beni nâzik kolları üzerinde uyutmuş;
Ben uyurken korkudan hızlı nefes almamış,
Benim için zavallı her rahatı unutmuş.

Her anne çocuğu için rahatından seve seve vazgeçer. Her akşam onu pencerede gözetler, çocuğu gülerse güler, üzgünse “yüreği yarılr”. Bu yüzden onları üzmemek gerekir. Bu şiirde bir çocuk ağzından anne için yapılması gerekenler verilir. Çocuklar psikolojileri gereği yer yer çok acımasız olabilmektedirler. Şair, bu nedenle çocuğa acıma duygusunu vermek ister.

“Küçük Vatandaşlarımız’a” ithaflı şiirlerin dördüncüsü “Sabah”tır. Bu şiirin ilk bölümünde horozun ötüşüyle birlikte gelen günün ve doğanın güzelliği dikkatlere sunulur. Şiir, çocuk ruhuna uygun bir üslup taşır. “Yavrucuğum, sen de artık kalk, uyan!...” dizesi bir önceki şiirdeki nakarata benzer. İkinci kez tekrarlanırken dörtlüğün içeriğine uyarak biraz değişir. Bu kez “Yavrucuğum, sen de derse hazırlan!...” olur. Çünkü ikinci dörtlükte sabahla birlikte insanların hareketlenmesi ve işlerine sarılması anlatılır. Kimi “sapanını sürüklemekte kimi ocağı körüklemekte”dir. Çocuğun işi ise okula gitmektir. Mehmet Emin tüm şiirlerinde okuldan söz eder. Çocukları önce okula yakıştırır. Onların ilk işi okumaktır. Onun şiirlerinde çalışan çocuklar da vardır. Ancak bunlar yetim, yoksul, kimsesiz oldukları için çalışmak zorundadırlar. Şair ve şiirlerinin kişileri, onlar için üzülür. Çocuk ruhuna ve düzeyine en uygun şiirlerinden biridir. Burada da çocuklara bir öğüt verilir, ancak söyleyiş çok sade ve akıcı, yine biçimsel özellikler açısından çocuk düzeyine çok uygundur.

Dizinin beşinci şiiri “Sofra Başı” adını taşır. Bu şiirin kahramanı da yine bir çocuktur. “Baba Bucağı”nda ev, aile dedenin gözünden veriliyordu. Bu şiirde de sofraya başı; oda, ev ve aile değeri taşır. Bir odada kurulan sofraya aile bireylerini çevresinde toplamakta ve birleştirmektedir. Yemek odasındaki sininin çevresinde anne, baba ve kardeşler vardır. Bu sofrada konuşulur, gülünür, “zevk bulunur”.

Ben burada düğün gibi zevk bulurum;
Cıvıldağan kuşlar gibi şen olurum:

Bu sofraya ve sofraya başı sohbetleri dededen toruna kalan bir mirastır. Bu sinide büyükbabası da yemek yemiştir. İnsanı sevgi zenginleştirmektedir. Bu sofrada sevgiyle yenen kuru ekmeğe “ballı börek” tadındadır. Bu yüzden sofraya başında toplanma âdeti korunmalı, tatlı yenen, sevgiyle yenen her lokma için Tanrı’ya şükredilmelidir. Görüldüğü gibi Mehmet Emin değerlerine sahip çıkan çocuklar ve kuşaklar yetiştirmek gerektiğinin altını çizer. Aile bütünlüğü korunmalıdır. Zaten aile, giderek küçülme ve çekirdek aileye dönmeindedir. Bu hem çağın gereği hem yaşlıların birer birer yaşamdan ayrılmasıyla ilgilidir.

Küçük vatandaşlar için son şiir yine bir çocuğun ağzındadır. “Babacığım” adını taşır. “Anneciğim” adlı şiirden yukarıda söz etmiştik. Mehmet Emin ailenin hiçbir bireyini unutmaz, ayırmaz. Çocuklar anne, baba ve dede için şiirler söyler. Ailede her birey Mehmet Emin için eşittir. Anneyle kurulan ilişki daha duygusaldır. Babayla kurulan ilişkide maddi yönler de açığa çıkar. Anneden şefkat ve sevgi istenirken babadan yiyecek, giyecek, oyuncak istenir. Al diye diretildiği olur.

Zavallı sen elimden her gün âciz kalırdın;
Bana bir şey alırdın..

Çocuk bir gün çalışan işçiler görür. Onların baba olduğunu anlar. Farkına varır ki para kazanmak çok zordur. Kendiliğinden bir bilince ulaşır.

Bundan sonra ben senden öyle şeyler istemem;
“Bana şunu al!” demem...

Mehmet Emin’in çocuk kahramanları gerçekten örnek çocuklardır. Gözleyerek, sezerek gerçekleri anlarlar. Son derece uyumlu, anlayışlı davranırlar. Buradan şöyle bir sonuca varırız: Aile, çocuğun gelişmesi ve eğitiminde çok büyük yere sahiptir. Düzenli aile, düzenli yaşantı ve sevgi bireyleri anlayışlı kılar. Derinlemesine düşünmeyen ve hep isteyen çocuklar dahi aile içi paylaşma, sevgi ortamını tadarlırsa büyükler gibi anlayışlı olabilmektedirler. İşte bu tam anlamıyla aile terbiyesidir. Kişiyi olumluya, doğruya, iyiye ve güzele götürür. Mehmet Emin, çocuklara ait duygularını kendi ağzından değil çocukların ağzından vererek inandırıcı bir tablo yaratmıştır.

İkinci grup şiirler bu dizinin dışında kalmaktadırlar. Bunların bir bölümünde çocuklar kimsesiz, yoksul ve çalışmak durumundadırlar. Bir önceki dizide “Ali” şiiri dışındaki çocuklar aile, ev sahibi mutlu çocuklardı. “Ali”de çocukların biri rahat içinde

mutluyken öbürü sakat ve yoksuldur. İkinci gruptaki şiirlerde çocukların çileli yaşayışları yansıtılır. Buradaki çocuklar hem kendilerini hem ailelerini geçindirmek zorundadırlar.

“Ahretlik” şiirinde Mehmet Emin, okuru bir küçük köy kızıyla tanıştırır. Bu kız İstanbullu bir ailenin yanına çalışmaya gelmiştir. Şiirin adında geçtiği gibi ahretliktir. Ahretlik kan kardeşi ve besleme anlamlarına gelir. Minicik ağızlı, çıkık yanaklı, ailesinden ayrıldığı için üzüntülü, gözleri kızarmış, titrek sesli bir “Anadolu goncası”dır. Şaire ya da şiirin konuşan kişisine kahve sunar. Sohbeta başlarlar. Şair kimin kimsen var mı, nerelisin gibi sorular sorar. Sorulara cevap veren kız geliş ve orada bulunuş nedenini şöyle açıklar:

“Nerelisin?”

“Bolu’luyum.”

“Niçin geldin?”

“Bunaldık;

“Tarlamızı süremedik; yiyeceksiz, aç kaldık.”

“Pekiy, senin İstanbul’a gelmen ile n’olacak?”

“Benim birkaç yıllığımla babam öküç alacak!..”

Şair bu çocuk için üzülür. Babanın evladını satması olarak nitelediği bu durumu acıklı bulur. Şairin acıma duyguları son derece yüksektir. Yalnız bu şiirinde değil, içerik olarak buna yakın her şiirinde bu duygu görülür. Mehmet Emin’in şiirlerinde bir de değişmeyen yapı özelliği vardır. Sorun ortaya konulur, sonra o sorunla ve sorunu yaşayanla ilgili bir yorum yapılır. Burada okuyucuya yönelik bir seslenme vardır. Bu şiirin son iki dördlüğü okuyucuda acıma duygusunu uyandırmaya yönelik seslenmeyle biter.

Bâri sizler dokunmayın, şu yuvasız kuşçuğa;
Dokunmayın, memleketin şu bereli gülüne;
Dokunmayın, annesizdir; dokunmayın çocuğa;
Dokunmayın, şimdi ağlar; dokunmayın gönlüne!..

“Sürücü” adlı şiir de aşağı yukarı “Ahretlik” şiiriyle aynı özellikleri gösterir. “Ahretlik”teki “Anadolu goncası” kız çocuğunun yerini bu kez sürücülük yapan bir oğlan alır. Şiir bir betimlemeyle başlar. Arabada gitmekteyken hem çevre hem kişi betimlenir. Kar üstünde gitmektedirler. Yolcu giyimli ve arabada, sürücü yalın ayak ve kar üzerindedir. İkinci dördlükte sefilcik diye nitelenen çocuğun betimlemesi ayrıntılandırılır. Bunu diyalog izler. “Ahretlik”te kıza “kimin kimsen var mı?” diye sorulmuştu. Burada kaç lira aldığı sorulur. Bunu “Evin nerde, kimin kimsen var mı?” sorusu izler. Çocuğun evi ve herhangi bir yakını yoktur. Ahırdaki gübrelikte yattığını söyler. Bu diyalogu şu altılık izler:

Ey kimsesiz, sefil çocuk! Ben seksen yıl yaşasam
Bu acıklı sözlerini hiçbir vakit unutmam;
Kim bilir ki bu akşam da böyle bir kış gününde,

Sana karşı divar olan hangi ahır önünde
Aç ve çıplak bir dilenci gibi titrer durursun?
Ellerini, “Açın!” diye hangi taşa vurursun?..

“Ey kimsesiz” diye seslenilen çocuğa acınır. Bu çocuklar çalışmaktadırlar, ancak bir dilenci gibi titrerler. Sonra kendisiyle kıyaslar. Şair mangalın başında sıcakta oturmaktadır. Oda sıcaktır ama yüreği üşür. Şair, çocukla duygusal düzlemde özdeşleşir ve bunu okura yansıtmayı amaçlar.

“Kibritçi Kız” şiirinde de yine çalışan küçük bir kız vardır. Hasta olan annesine bakmak için kibrit satmakta ve bütün gün, frengiden bozulmuş çirkin çehrelere yüzlerce kez “Benim güzel Beyim!” demektedir. Şair, yine kızın durumunu verip fiziksel betimlemesini yaptıktan sonra kızla konuşur. Kız olarak çalışması nedeniyle “Baban yok mu, evin nerde?” diye sorar. Çünkü babası ve evi olan küçük, zayıf bir kız bu durumda sokakta on paraya kibrit satmaz. Çocuk piç sınıfına girdiğinden incitilmiş, korunmamış, yalnız bırakılmıştır. Bıçare ve masum kızın durumu belirlendikten sonra okurla söylenir.

Ma’sumcuğu alçak görmek.. Bu neden?
Bu çocuk da anasından doğarken
Mini mini bir kanatsız kuş gibi
Yaradılmak kanununa baş eğmiş;
Öyle ise suçsuz yere inciniş
Zavallının niçin olsun nasibi?...

Çalışıyor.. Çalışmasın ne yapsın?
Çalışmaktan başka yol yok ki sapsın.
Kendisiçün çabalayan kimi var?
Kimi var ki bir ekmeği, “Al, ye!...” der;
Bir şey veren ondan da bir şey ister..
Âh yoksulluk, ah babasız çocuklar!...

Şiirde bu kez doğrudan bir seslenme yoktur. Kendi kendisine konuşur gibi durumu sergiler. “Çalışmasın ne yapsın?” diye sorar. Kimsesiz ve koruyanı olmadığı için çocuk yaşta çalışmak zorunda kaldığını belirtir. Çalışmazsa bir ekmeğe muhtaç olacaktır. Kendisine en alt düzeydeki bu olanağı sağlayacak kimse yoktur. Ona bir şey veren bir karşılık bekleyecektir. Şaire üzölmek, acımak düşer. Yoksulluğa ah eder, babasız çocuklar için üzölür.

Mehmet Emin’in bir grup çocuk şiiri de bunlardan farklı özellik gösterir. Bunlardan “Mektepli” ve “İlk Yara” adını taşıyanların kişileri yine çocuklardır. “Çocuklar”, “Çiçekçiğim” ve “Bırak Şu Kuşcağızı” şiirlerinden ilkinde şair çocuklara seslenir. Diğerlerinin kişileri belli değildir. Ancak içeriklerinden yola çıkılarak bunların da çocuklara yönelik olduğunu ve onları hedef aldığını belirleyebiliriz.

“Mektepli” şiirinde kahraman tek değildir. Mektepli hitabı çoğul olarak kullanılmış ve tüm öğrencileri kapsamaktadır. Bu şiirde “arkadaş” diye diğer çocuklara seslenen mektepli kendisini bir asker olarak tanıtır. Cenk etmek istediğini söyler. Şiirde ona soru soran biri vardır. Onun da kimliği belirsizdir. Hatta onu bir kişi değil bir ses olarak değerlendirmek gerekir. O ses “Ey çocuk kuvvetin ne?” diye sorar. Yanıt tüm çocuklar adına gelir: “Marifet”. Sonra marifetini ve savaş silahlarını sayar. Silahı kalem, kalesi kitabıdır. Kalemıyla, marifetiyle fetihler yapacak ve ününü her yana yayacaktır. Sesin ikinci sorusu gelir: “Ey asker düşmanın kim?”. Yanıt, “Cehalet”tir. O cehaletle savaşan bir askerdir. Öğrenci küçük yaşta olmasına karşılık görevini ve sorumluluğunu bilmektedir. Özgüveni vardır. Mehmet Emin’in beklediği öğrenci tipi budur. Özgüvenli, inançlı ve mücadeleci. Şiirde bu özgüveni ve sorumluluk bilincini başarıyla yansıtır.

“İlk Yara” şiiri ise diğer şiirlerden biraz farklıdır. Bu kez şiirin öznesi bir öğrenci, çalışmak zorunda kalan yoksul kız ya da oğlan değil bir bebektir. Daha konuşmasını becerememekte, düşünce ve duygularını sözle anlatamamaktadır. Henüz somut bazı durumları ayırt edebilmektedir. Söyleyebildikleri “deh deh” düzeyindedir. Duygularının belirtisi gülümseme veya ağlamadır. Mutluysa gülümser, canı yanınca ağlar. Her şeye gülümseyen bebek, kolundaki bir yaraya müdahale edilmesinden sonra tutum değiştirir.

Şimdi her kim kendisini kucaklamak isterse,
En sevdiği oyuncacı göstererek, “Gel!” derse,
Artık öyle atılmıyor, elleriyle itiyor.

Annesinin kucağına saklanıp, “Anne, deh, deh yap” diyerek bir tavır alıyor. Artık güvendiği ve gülümsediği tek kişi annesidir.

Mehmet Emin “Çocuklar” adlı şiirinde yine onlara seslenir. Doğayla çocukları kıyaslar. Doğa çok güzeldir, ama her konuda insanın gerisindedir, onun önüne geçemez. Çocuklardan doğanın iki canlısı arasında, dem çeken bülbül ile yüz yapraklı, katmerli gül arasında seçim yapmasını ister. Gül mü bülbül mü güzeldir, kendisini sevdirtir? Sonra kendi düşüncesini açıklar. Onun gözündeki en sevimli, en güzel, en sevilecek varlık çocuklardır. Diğer canlılar insan için vardır. İnsan için doğayı güzelleştirirler. İnsan ise doğadaki en yüce ve değerli varlıktır. Doğa onun içindedir. Bu toprağın vatan yerleri insan eliyle donanacak, bayındır kılınacaktır. Toprağı vatan edecek, canlandırarak olan çocuklardır. Mehmet Emin, burada çocuklara verdiği üstün değeri ve yeri yansıtır. Her şey insan, her şey önce çocuk içindedir. O çocuklar da; o doğa, o toprak, o vatan için gerektiğinde canlarını vereceklerdir.

Bu makalede değerlendireceğimiz iki şiir daha var. Bu şiirlerde çocuklar birinci derecede bir konumda değiller. Hatta şiirin kişisi belli değildir. Şiirler doğaya ait başka canlıları işler. Şiirin biri “Çiçekçiğim” öbürü “Bırak Şu Kuşcağızı” adını taşır. Adları, içerikleri konusunda ipucu vermektedir. Şiirde çiçeklerin hemen solup gittiğinden bu yüzden onu toprağından ayırmamak gerekliliğinden söz edilir. Genç

kızların başına takılmaya yaraşan çiçekler, öksüz çocuklar gibi başları okşanmalı ve toprağından koparılmamalıdır.

Sakin sizler, ayırmayın; bir çiçeğı bir toprak
Yetiştığı aziz bir yer üzerinden ayırmak
İşte böyle azab veren zâlim bir iş oluyor!...

Görüldüğü gibi bu seslenmede çocuğa ilişkin açık bir sözcük yoktur; ancak çocukların sahip olma isteklerine uygun düşüyor. Onlar beğendikleri şeyi ele geçirmek isterler. Şiirin üslubu bende çocuklara seslendiğı düşüncesini uyandırdı. Çünkü öğüt küçükler için geçerlidir.

“Bırak Şu Kuşçağızı” şiirinin öznesi, yaralı bir kuştur. Ormanlığın içinde bir kara çalıyı bile yuva için yeterli görmektedir. İnsanlar ise onu rahat bırakmazlar. Yaşama hakkına göz dikenler olur. Oysa onun sesi acıklı da olsa bir şiirdir. Kuşun yarasının kanatılmasını istemez. Ona yakışan ufuklara yükselmektir.

Bırak, bir gün senin de pencerede cıvıldar;
Üzerine doğacak bir şafağı selâmlar;
Sana penbe baharın müjdesini getirir!...

Bu şiirde de belirginleşen bir insan yoktur. Herkese seslenilmiş. Ancak alıntılıdığımız bölüm, bu şiirinde seslendiğı kesimin çocuklar olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Baharın müjdesi en çok çocuklar için gereklidir. Onların önlerinde uzun bir yaşam vardır. Bu yaşamın hep bahar olması istenir.

Şiirlerin biçimsel özellikleri:

Mehmet Emin Yurdakul’un şiirlerinde biçimsel açıdan bazı standartlar vardır. Başta ölçü gelir. O, şiirlerinde yalnızca hece ölçüsünü kullanır. Bu özellik çocuk şiirleri için de geçerlidir. Ayrıca hece çocuklara yönelik şiirler için en uygun ölçüdür. Çocuk şiirinde ölçünün olması bir avantajdır. Şiir için ölçü şart olmasa da çocuk şiirinde ölçü ve hece içeriğın kolay algılanmasında olumlu rol oynar. Şiirin hatırda kalmasını kolaylaştırır. Ölçünün bu avantajına karşın Mehmet Emin, çocuklara uygun bir ölçü anlayışına önem vermez. Kısa kalıplar çocuk şiiri için uygunken o, alışkanlığı olan uzun kalıplardan vazgeçmez.

Şiirlere göre kalıplar şöyledir:

“Mektepli” **10**; “Sabah” **11**; “Sofra Başı” **12**; “Alil”, “Baba Bucağı”, “Anneciğim” **14**;

“Ahretlik”, “Sürücü”, “İlk Yara”, “Çocuklar”, “Çiçekçiğim”, “Bırak Şu Kuşçağızı”, “Kibritçi Kız” **15**

En kısa kalıbı onludur. Bir 11 bir de 12’li kalıpla yazılmış şiiri vardır. Bilindiği gibi, halk şairleri 7’li, 8’li ve 11’li kalıpları yeğ tutarlar. Kısa kalıplar şiirde hareketi, coşkunluğu sağlamada daha başarılıdır. Söz kısaldıkça şiir fazlalıklardan arınır ve özlü hâl kazanır. Mehmet Emin’in eksikliklerinden biri uzun kalıplar ve bunun yarattığı dağınıklığıdır. Çocuk şiirleri için de bu geçerlidir.

Mehmet Emin’in başarısız yönlerinden biri de uyağı. Uyağı sağlamak için sözcüklerin yerleştirilmesinde sorunlar yaşanır. Dizenin başka bir yerinde daha akıcı ve ahenkli olan sözcük uyak yapılmak için sona alınınca sıkıntı yaratmaktadır. Yine Mehmet Emin’in uyak olarak seçtiği sözcük türü arasında fiillerin çok olması şiirlerinin ahengini yararlar. Bu kusur çocuk şiirlerinde de ne yazık ki sürdürülür. Çocuk şiirlerinin en önemli yanı uyağıdır. Anlamın kolay algılanmasında, şiirin ilgiyle izlenmesinde uyağın etkin rolü vardır. Ne yazık ki Mehmet Emin uyağın bu etkisinden yararlanamamıştır. Şiirlerinde fiillerle, kısa ünlülerle birçok uyak yapılmış, uyağın sağlanamadığı da olmuştur. Yalnızca ikişer örnek veriyoruz.

Ünlüler

Ben burada her lokmamı tatlı yerim;
Allâh’ımın verdiğiine şükr eylerim.

Kimi var ki bir ekmeği, “Al, ye!...” der;
Bir şey veren ondan da bir şey ister..

Uyaksız

Sofra başı.... Oh, burayı pek severim,
(...)
Gâh dinlerim, gâh söylerim, gâh gülerim

Gülüyordu: Akan suya, uçan kuşa, çiçeğe;
Gülüyordu: Yangınlara, hançerlere, her şeye.

İncelediğimiz şiirlerde uyakların önemli kısmı fiillerle yapılmıştır. Yine bu fiiller, üst üste gelen çatı ekleriyle genişlemiştir. Çatı eklerinin uyak olup olmayışı konusunda henüz yeteri kadar düşünülmemiştir. Yine örneklerimiz arasında tek ünlüyle yapılmış yarım uyaklar var. Mehmet Emin bunları da sık kullanır. Oysa onun şiir yazdığı dönemde tek ve kısa ünlü benzerliği uyak sayılmıyordu. Bugün uyak olduğu kabul edilmekle birlikte, kaynak kitaplardaki tanımlara bu durum henüz yeterince yansımamıştır. Uyağı sağlayamadığı dizeler de var. Son örnek bunu göstermektedir.

Uyakların dizilişi açısından da kimi sorunlar dikkati çekmektedir. Mehmet Emin uyak dizilişi açısından yer yer arayışlara girer. Bunlar çoğunlukla şiirlerindeki ahengin zararına olur. Bir ahenk ögesi olan uyak, ahengi bozan öge durumuna gelir.

Sofra başı... Oh, burayı pek severim, a
Evimizde küçük yemek odasında; b
Annem, babam, kardeşlerim, biz hepimiz c
Bir sininin etrafına diziliriz; c
Ben bu aziz vücutların ortasında, b
Gâh dinlerim, gâh söylerim, gâh gülerim a

Çok sevdiği ve kullandığı bu diziliş ahengi bitirmektedir. İki uyak arasına dört dize girmiş ve uyağı unutturmuştur. Üstelik sevmek ve gülmek fiillerinde uyak da yoktur. Redif olan geniş zaman ekiyle ahengi sağlamaya çalışmış.

Nazım biçimi açısından baktığımızda çeşitlilik görülür. Bu şiirlerin üçü sone, kalanı ölçülü uyaklı serbest şiir biçimiyle yazılmıştır. Sone nazım biçimiyle yazılanlar “İlk Yara”, “Çocuklar” ve “Çiçekçiğim”dir. Sonelerde hiç kullanılmayan bir uyak düzeni kullandığı olmuştur. Sonede düz uyak hemen hemen hiç kullanılmaz. Bu yalnız Mehmet Emin’de görülmüştür. Şiirlerin bir kısmı ise manzum hikâye özelliğindedir. Bunlarda uyak düzeni mesnevi dizilişindedir. En ahenkli şiirleri bunlardır.

Şiirlerin uyak dizilişi şöyledir:

“İlk Yara” :

a a b b / c c d d / e e f / g g f

İki dörtlük iki üçlükten oluşan şiirin nazım biçimi sonedir. Ancak sonenin klasik uyak dizilişine uyulmamıştır. Sonede dörtlüklerde bu örnekteki gibi bir diziliş bulunmaz. Ne Fransız ne İtalyan ne de Türk sonesinde böyle diziliş vardır. Üçlükler klasik soneye uyarken dörtlükler ondan ayrılır.

“Çocuklar” :

a a b b / c c d d / e e f / g g f

Bu sone de dörtlüklerdeki uyaklanış açısından “İlk Yara” ile aynı özelliği göstermektedir.

“Çiçekçiğim” :

a b b a / c d c d / e e f / g g f

Dörtlüklerdeki uyak dizilişi açısından bu sone de, klasik soneye aykırıdır.

“Bırak Şu Kuşçağızı” :

a b a b / c d c d / e e f / g g f

Bu şiir de sone biçiminde yazılmıştır. Yalnız üçüncü bölüm, dört dize gibi görüldüğünden ilk bakışta soneden ayrılır. Ancak, uyak ve ölçü açısından daha dikkatlice bakıldığında üçüncü bölümün ilk iki dizesi bir bütündür. Yani tek dizedir. Kırıldığı için iki dize izlenimi yaratır.

Bırak uçsun ufuklara...			bağımsız	şiir
çinde				
O ne? Düştü, yaralı!...	(15'li)	a		(e)
Aman, tırnak değmesin, çırpınmasın zavallı;	(15'li)	a		(e)
Yarasını kanatmak hayatını bitirir;	(15'li)	b		(f)

“Alil” :

Yığma dizelerden oluşan bir şiirdir. Düz uyak biçiminde uyaklanmıştır. Nazım biçimi düz uyaktır.

a a b b c c d d ... z z

“Ahretlik” :

Bu şiir de yığma dizelerden oluşur. Gözle görülen bir dize kümelenişi yoktur. Diyaloglarda kırık dizeler bulunur. Ancak uyak dizilişi kendine özgü ve farklıdır. Bu özelliğiyle nazım biçimi ölçülü uyaklı serbest şiirdir.

a a b c c b / d d e e f f / g h g h / ı j ı j

“Sürücü” :

İki dördlükten sonra kırık dizelerle süren bir şiirdir. Kırık dizeler de bir dördlük oluşturur. Bunu iki altılık izler. Altılıklar düz olarak uyaklanmıştır.

a b a b / c d c d / e f e f (kırık dizeli bölüm) / g g h h ı ı / j j k k ı ı

“Baba Bucağı” :

Bu şiirin nazım biçimi için ölçülü uyaklı serbest şiir ya da serbest düzenli nazım biçimlerinden karışık düzenli denilebilir. İki gruba da dahil edilmesinde bir sakınca ya da engel bulunmamaktadır.

a a b b / c d d / f f g g / c d d

“Anneciğim” :

a b a b / c nakarat / d e d e / c nakarat

Ölçülü uyaklı serbest şiir.

“Sabah” :

Dize kümelenişi ve sayısı açısından önceki şiirle aynı özellikte, ancak uyak dizilişi farklı bir şiirdir. “Anneciğim” de dörtlükler çapraz uyaklanmışken “Sabah” ta dörtlükler aşağıdaki şemada görüleceği gibi sarma olarak uyaklanmıştır.

a b b a / c / d e e d / c

“Sofra Başı” :

Dizelerin kümelenişi açısından dört bölümlük bir şiirdir. Kümeleniş, 6 + 2 6 + 2 biçimindedir. Bu özelliğiyle şiirin nazım biçimi için ölçülü uyaklı serbest şiir ya da serbest düzenli nazım biçimlerinden karışık düzenlidir denilebilir. İki gruba da dahil edilmesinde bir sakınca ve engel bulunmamaktadır.

a b c c b a / d d / e f g g f e / g g

“Babacığım” :

Bir dörtlük bir ikilik, bir dörtlük bir ikilik düzenindedir. Uyak dizilişi şöyledir.

a a b b / c c / d d f f / g g

Bu dizilişe (düz uyak biçiminde dizilmiştir) göre nazım biçimi düz uyak gibi görünse de dizelerin kümelenişi açısından bakılınca ölçülü uyaklı serbest şiir ya da serbest düzenli nazım biçimlerinden karışık düzenli şiirdir demek daha yerinde olacaktır.

“Mektepli” :

Bir dörtlük bir dize bir dörtlük bir dizeden oluşmuştur. Kırık dizeler var.

a b b a / c / d e d e / c

Nazım biçimi ölçülü uyaklı serbest şiirdir.

“Kibritçi Kız” :

“Kibritçi Kız” dize kümelenişi açısından yine Mehmet Emin tarzına uygun, ilginç ve kendine özgü bir özellik taşıyan şiirdir. Mehmet Emin tarzından kastım şiirde biçimsel arayış içinde olmak ve bunu uygulamaktır. Mehmet Emin’in her şiiri biçim açısından farklılık ve özgünlük göstermektedir. Özgünlük uyak dizilişi ve dizelerin kümelenişindedir. Birbiri ardına yığılı dizelerden oluşan şiirleri bile uyak açısından farklı kümeler oluştururlar. Bu şiir de onlardan biridir. Otuz iki dizeden oluşan yekpare bir şiirdir. Dizelerin hiç boşluk verilmeden arka arkaya yığıldığı şiir, uyak dizilişiyle şöyle bölümlenir:

a b b c c a / d d e e f f g g / h h i j j i / k k l m m l / o o p r r p

Buna göre başta bir altılık sonra düz uyaklanmış dört beyit ve onu izleyen üç altılık daha vardır. Beyitlerden sonra gelen üç altılık aynı uyak dizilişine sahip, ilk altılık ise onlardan farklıdır.

Şiirlerin nazım biçimi açısından bir genel değerlendirmesi yapılırsa, üç sonenin dışında kalanların hepsinin serbest şiir özelliğinde olduğu görülür. Hepsinde ölçü vardır ve doğal olarak hecedir. Bu değişmez. Yine değişmeyen bir özellik uzun kalıpların kullanılmış olmasıdır. İncelediğimiz şiirlerin üçü 14, yedisi 15'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Uyak dizilişleri özgün ve Mehmet Emin'e özgüdür. Dolayısıyla kümelenişte değişiklikler dikkati çeker. Kümelenişi uyak dizilişi belirler. Yığma görünen dizelerde bile düzenli ve kendine özgü bir uyak dizilişi vardır. Bazı şiirler ise, yine Mehmet Emin'in bir özelliğine uygun olarak manzum hikâyedir. Bunu bir yapı ve üslup özelliği olarak görüyor, nazım biçimini belirleyen bir öge olarak değerlendirmiyoruz. Kısacası Mehmet Emin'in çocuk şiirlerinde de diğer şiirlerinde gösterdiği kendine özgülük geçerlidir. Bu durum, onun kendi standardını oluşturur. Bu standartta onun diğer şiirlerinde yaşanan sıkıntı ve kusurların çocuk şiirleri için de geçerli olması vardır.

Sonuç:

Çocuk edebiyatı; 150 yıllık bir geçmişi olan Batılı Türk edebiyatı içinde bugün için bile bebeklik çağındadır. Buna rağmen, 1859 yılında yapılan ilk roman çevirisinin çocuklar için olduğu unutulmamalıdır⁹. Demek ki bugünkü anlamda bir çocuk edebiyatı olmasa da çocuklara yönelik yazılan ürünler vardır. Çocuklara yönelik şiirlere gelince, ilk başta şu adlar ve kitaplardan söz edilir. İbrahim Alâettin Gövsa, **Çocuk Şiirleri** (1911); Ali Ulvi Elöve, **Çocuklarımıza Neşideler** (1912); Tefvik Fikret, **Şermin** (1914). İlk önce bu adların anılması, elbette onların çocuklara yönelik şiirlerinin bağımsız bir kitap oluşturması nedeniyledir. Yoksa çocuklara yönelik şiirler yazan başka adlardan da söz etmek gerekecektir. İşte bu makaleyle biz de çocuklara yönelik şiirler yazanlara bir ad daha ekliyoruz: Mehmet Emin Yurdakul. Onun çocuk şiirleri de bir araya getirilseydi pekâlâ bir kitap boyutuna erişirdi.

Mehmet Emin, diğer çocuk şiiri yazarlarından farklı olarak çocuklar için bir şiir dizisi oluşturmuştur. Bu diziyi “Küçük Vatandaşlarım'a” ithafıyla onlara adamıştır. Bu önemli bir özelliktir. O, çocuklara verdiği değer ve önemi çok yüksekte tuttuğundan onları çocuk değil, vatandaş olarak nitelemiş ve yüceltmıştır. Burada vatandaş sıfatının önemine dikkat etmek gerekir. Ülkede yaşayan herkes vatandaşlık hakkını elde ediyor, ancak bir de ona layık olmak var. Mehmet Emin çocukları buna layık görüyor. Onları önemli, büyük ve değer verilen insan konumuna getiriyor. Çünkü vatandaş olmanın

⁹ Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'den yaptığı ilk çeviri olan **Tercüme-i Telemak** çocuklar için çevrilmiştir. Bu kitap Fransa'da da çocuklara okutulmaktaydı. A. Ferhan Oğuzkan bu kitaptan, çevrilen ilk çocuk kitabı olarak söz eder. Yazılış amacı açısından bu doğrudur, ancak dili çocuklara hiç uygun değildir. A.Ferhan Oğuzkan, “Dünyada ve Bizde Çocuk Yazınının Gelişmesine Toplu Bir Bakış”, Türk Dili, S.331, Nisan 1979, s.270-277.

nitelikleri var. Belli değer ve erdemleri kazananları vatandaş olarak görüyor. Bu, zamanla ve özellikle de eğitimle olacaktır. Ülkede aslında bu konuma en layık olan çocuklardır. Mehmet Emin, onlara güvendiği için sürecin daha başında bu vatandaşlık kimliğini veriyor.

Mehmet Emin'in şiirlerinde her çocuğun okula gitmesi beklenir. Çocuklar mutlaka okutulmalıdır. Onun şiirlerinde çalışan çocuklar da var. Bunlar kimsesiz, yoksul olduklarından küçük yaşta çalışmak zorundadırlar. Mehmet Emin'de dilenen yaşlı vardır, ama dilenen çocuk hemen hemen yok gibidir. Yalnızca "Alil" şiirinde dilenen bir çocukla karşılaşılır. Ancak o da şiirin öznesi konumunda değildir. Şiirin ana kişisi mutlu bir çocuktur. Öksüz çocuk çektiği sıkıntı nedeniyle, mutlu çocuğa örnek olsun diye şiirde yer alır. Onun aracılığıyla zor durumda olan çocuklar fark ettirilir.

Mehmet Emin'in çocuklarını mutlu ve mutsuz olarak da ayırabiliriz. Mutlu çocuklar aile, ev bark sahibi olanlardır. Bunlar okula giderler. Okul, aile gibi kutsal bir yuvadır. Terbiye bu iki kurumda sağlanacaktır.

Mehmet Emin'in çocukları erdemler ve değerlerle donatılmışlardır. Bunların başında ev, aile olma gelir. Aile kutsal bir ocak ve okuldur. Irz, namus, edep, saygı, atalarına sahip çıkma, küçükleri sevme, kardeş olma gibi duygu ve değerler önce ailede sonra okulda kazanılacaktır. Aileyi çevreleyen, bir araya getiren mekân olarak ev, ana bağı gibi sevilmelidir.

Ailede ve okulda kazanılacak değer ve duygulara Mehmet Emin kısaca Türk olmak diyor. İnsan Türk doğuyor, ama bu yetmiyor Türk olmak zamanla gerçekleşiyor. Aile ve okul bir insanı Türk ediyor, Türk olmayı öğretiyor.

Çocuklarda bulunması gereken duygular arasında anlayışlı olmak ve acıma duygusu taşımak yer almaktadır. Mehmet Emin'in şiirlerindeki büyükler bu duyguları aşlamak için çalışırlar. Çocuk kahramanlarında bu duygular tamdır. Annesinin kendisi ve ailesi için çalışıp çabaladığını, göğsünde uyuturken rahatı kaçmasın diye nefes dahi almadığını gören çocuk "Ben anneme acırım, onu üzmem, ağlatmam" diyecek anlayışa sahiptir. Çalışan işçileri görüp para kazanmanın ne kadar güç olduğunu anlayınca "bana şunu al" yollu isteklerinden vazgeçme olgunluğunu gösterir.

Kimsesizlik ve yoksulluk nedeniyle çalışmak zorunda kalan çocuklara acınması gerektiğini Mehmet Emin, şiirlerinde vurgulamış, çocuk kahramanlar da bu duyarlılığı göstermiştir. Sürekli olarak çalışmanın ayıp olmadığını ve çalışan çocuklara saygı duymak gerektiğinin altı çizilir. Ancak Mehmet Emin çocukların önce okulda olmalarını ister. Kimsesizlik nedeniyle bu imkana kavuşamayan çocuklar adına üzülür. Çocuklar okula gidecek bilgi ve meslek edindikten sonra çalışacaktır. Mehmet Emin çalışan insana hayrandır. Bir zanaat, meslek sahibi olmayı teşvik eder, onlara büyük saygı besler. Demirci, matbaacı, çiftçi, çömlekçi onun gözünde saygındır.

Mehmet Emin'in çocuk şiirleri içerik yönünden o dönemin çocukları için gerekli mesajları verecek özelliktedir. Mehmet Emin, iyiyi, doğruyu, güzeli, gösterir.

Çalışmayı, öğrenmeyi ve meslek sahibi olmayı teşvik eder. Herkese karşı sevgili ve saygılı olmayı önerir. Acıma duygusunu, vicdanı akıldan çıkarmamayı hatırlatır.

Bunları verirken Mehmet Emin başarılı mıdır diye sorulursa evet diyebiliriz. Bazı şiirlerinde manzum hikâye tarzını seçmiştir. Bu tarz, çocuklar üzerinde etkili olmakta ve onların ilgisini çekmektedir. Çocuklar ölçülü, uyaklı, ahenkli olmasıyla şiiri severler. Masal ve hikâyelerle büyümüş olmaları nedeniyle hikâyeye de yatkındırlar. Dolayısıyla manzum hikâye çocuklar için biçilmiş kaftan konumundadır. Bu Mehmet Emin'in çocuk şiirlerinin avantajıdır.

Diyalogların bu tarz şiirlere hareket kazandırdığı da bir gerçektir. Çocuklar görselliğe ve somutluğa önem verdikleri gibi yatkınlık da gösterirler. Manzum hikâyelerde betimlemenin olması bu tip şiirleri yine avantajlı kılmaktadır. Mehmet Emin'in manzum hikâyelerinin zayıf yanı ise seslenme bölümleridir. Bu bölümler öğütler içermektedir. Oysa çocukları en sıkın şey öğüt dinlemektir.

Mehmet Emin'in çocuk şiirlerinin başarısını yaralayan bir etken de uzun kalıpları kullanmasıdır. Kalıbın uzaması şiirdeki duygu ve düşüncüyü yayıp dağıtmaktadır. Çocuklar ise, sabırsızdır ve ilgileri çabuk dağılır. Ölçüyü sağlamak için giren sözcükler ahengi yaralarlar. Yine Mehmet Emin'in çocuk şiirlerinde ölçüyü tutturmak için ses, hece düşmesi ve artması da söz konusudur. Bu, sözcüklerin doğallığının ve ahenginin bozulmasına neden olur. Yalnız, uğurunda, buyurunuz, uruba; or'da, kadınnem, pekiy, kendisiçün gibi sözcükleri buna örnektir. Bu örneklerin de gösterdiği gibi çocuk şiiri için avantaj olan ölçü, bu tür zorlamalar yüzünden dezavantaja dönüşür.

Uyak konusunda da aynı şeyi söyleyebiliriz. Mehmet Emin'in en dağınık ve özensiz olduğu yandır. İçeriği öne aldığından biçim olgunluğunu ihmal eder. Pek çok yerde uyağı sağlayamaz. Uyaklı sözcükleri fiillerden seçmesi dili, ahengi yaralar. Üstelik fiiller çatı ekleriyle uzatıldığından ses açısından sert ve baskılı bir özellik kazanmışlardır. Kulağı tırmalarlar. Uyaklı dizelerin arası açıldığından uyaklı sözcükler seslerini yitirirler.

Dil açısından da Mehmet Emin'de kusurlar vardır. Ölçü, uyak gereği sözcükleri zorlamaya ek olarak sözcük dizilişinden kaynaklanan ahenk yaranması da Mehmet Emin'de sık görülür. Mehmet Emin'in dili akmayan, kekeleyen, peltek bir dildir. Söz dizimi doğallığını yitirerek kakafonik bir hâl alır. Bunda sert ünsüzlerin art arda gelmesi ile gereksiz tekrarların payı vardır. "Kimi var ki bir ekmeği 'Al ye' der", "Vücuduma kar yağıyor gibi bir şey olmadı", "Çok geçmeden ev içine yayıldı bir yaygara", "Ben dahi cenk eylemek isterim" dizelerinde söylediğimiz kusurların örnekleri yer alır. Bu cümleler Türkçenin akıcı, doğal sesini taşımaz.

Mehmet Emin'in dili kendi dönemi için sade olmakla birlikte yabancı sözcükler içerir. İncelediğimiz şiirlerden birkaç örnek veriyoruz. Ahretlik, alil, aziz, bahtiyar, biçare, cenk, edep, fütihat, hasret, ırz, kadr, lütuf, mahbus, mukaddes, mübarek, nur, vazife. Bu sözcüklerden bir kısmını konuşan çocuklar söylerler ki

düzeylerinin üstündedir. Mektepli şiirinin öznesi küçük bir okul çocuğudur. Marifet, cehalet, fütihat, cenk eylemek, kalelik etmek gibi kullanımlar onun dil düzeyini biraz zorlayacak özelliktedir.

Mehmet Emin'in çocuk şiirleri üzerine yaptığımız bu incelemede şiirleri içerik, ölçü, uyak, nazım biçimi, söz varlığı ve dil açılarından değerlendirdik. Aksayan kimi yönler üzerinde durduk. Bu aksaklıkları dile getirmek Mehmet Emin'in çocuk şiirlerinin zayıf olduğu sonucunu doğurmaz. Ayrıca biz değerlendirmeyi yaparken çocuk edebiyatının bugün geldiği nokta ve çağın getirdiği düzeyi dikkate aldık. O günün koşulları ve çocuklara yaklaşımı açısından bakacak olursak, Mehmet Emin'i takdir etmek gerekir. Bir kere, içinde büyük bir çocuk sevgisi taşımaktadır. Bu sevgiyi onlara yönelik şiirler yazarak ortaya koymuştur. Ayrıca romantik bir tutum içine girip pembe tablolar da çizmemiştir. Acı çeken, yetim, yoksul çocukları toplumun dikkatine sunmuştur. Şiirlerinin bazıları kimi kusurlarına karşılık son derece başarılıdır. "Sofra Başı", "Babacığım" ve "Anneciğim" şiirlerini bunun örneği olarak gösterebiliriz. Bunlar çocukların dilinden söylenmiş başarılı şiirlerdir. "İlk Yara", "Sabah" şiirleri de bir büyüğün ağzından yazılmasına karşılık bugün de ilgi uyandırabilecek başarılı şiirlerdendir. Çocuk edebiyatı kavramının ülkemizde son on beş yirmi yıldır anlaşılmaya başladığını dikkate alırsak Mehmet Emin'in çocukları önemseyip şiirler yazmasını ve hele hele onları "küçük vatandaşlarım" diyerek yüceltmesini takdirle karşılamak gerekir.

KAYNAKÇA:

- Ayda, Adile, (1998), **Bir Demet Edebiyat**, Türkiye İş Bankası.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, (26.08.1943), "Mehmed Emin Yurdakul ile Konuştum", Yeni Adam, No: 452.
- Elöve, Ali Ulvi, (1328-1912), **Çocuklarımıza Neşideler**, Tanin Matbaası, İstanbul.
- Fenelon (1279-1862), **Tercüme-i Telemak** (çev: Yusuf Kamil Paşa), Tabhane-i Amire, İstanbul.
- Gövsa, İbrahim Alâettin, (1335-1911), **Çocuk Şiirleri**, 3.b., Matbaa-i Amire.
- Nazım Hikmet, (Temmuz 1929), "Putları Yıkıyoruz, No: 2 Mehmet Emin Beyefendi" Resimli Ay.
- Oğuzkan, A.Ferhan, (Nisan 1979), "Dünyada ve Bizde Çocuk Yazımının Gelişmesine Toplu Bir Bakış", Türk Dili, S.331.
- (2000), **Çocuk Edebiyatı**, 6. b., Anı Yayıncılık, Ankara.
- Okay, Cüneyd, (1999), **Eski Harfli Çocuk Dergileri**, Kitabevi, İstanbul.
- Tevfik Fikret, (1330-1914), **Şermin**, Kanaat Matbaa ve Kütüphanesi, İstanbul.
- Tansel, Fevziye Abdullah, (1989), **Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri I, Şiirler**, 2.b, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Ünaydın, Ruşen Eşref, (1985), **Diyorlar ki**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

ŞİİRLER:

ALİL

Küçük Vatandaşlarım'a

Baba oğul bir kaldırım üzerinden,
Sert buzları çiğneyerek giderlerken,
Baktılar ki bir tali'siz küçük sefil,
Yavrucağın iki gözü birden alil,
Dileniyor!

“Acıyınız bu öksüze,
“On paracık verin sizler bu gözsüze!”
Baba ona bir sadaka uzatarak,
Çocuğuna şöyle dedi:

“Evladım bak,
“O ağrısız, o gök-elâ gözlerinle,
“Buna bak da Allâh'ına bin şükr eyle!..

“Ah çocuğum, tâ küçükten siz hepiniz
“Güleryüzlü annenizi bilirsiniz.
“Bahçelerde oyunlarla yaşarsınız,
Kelebekler arkasından koşarsınız.
Güzel güzel mekteplere gidersiniz;
“Or'da birçok ilim tahsil edersiniz.
“Ya bu alil?.. O bunlara hasret çeker.
“Bu hasretle gözlerinden yaşlar döker,
Ömür ona bir sabahsız uzun gece;
Bî-çâreye ne bir oyun, ne eğlence,
Dünyâ ona bir karanlık zindan demek;
Zavalıcık mahbus ömrü geçirecek.

“Yavrum yavrum, gözlerinin kadrini bil;
“Bir insana görmek lutfu az şey değil;
“Şu hayata işte böyle alil doğmak,
“Bak ne acı bir felaket sayılacak!” (s.310)

BABA BUCAĞI

Küçük Vatandaşlarım'a

Torunlarım, bu evde bana kundak bağlanmış,
Salıncağım, o tatlı ninnilerle sallanmış;
Bur'da bana kadinnem ecdâdımı öğretti,
Beni hâlis Türk etti.

Bizde olan ırz, edep bu ocakta saçıldı,
Bir mukaddes mekteptir; bu sevimli eviniz;
Siz burayı bir rahle önü gibi seviniz.

Ben bu aziz yuvada bahtıyarca yaşadım;
Şu odanın içinde babanızı okşadım;
Şu sofaya anneniz gelin gelip yürüdü;
Duvağımı sürüdü.

Sizin dahi gözünüz bu çatıda açıldı,
Bir mübârek kucaktır: Bu sevimli eviniz;
Siz burayı bir ana bağı gibi seviniz.

(s.311)

ANNECİĞİM

Küçük Vatandaşlarım'a

Anneciğim bir gece kan uykuya dalmamış,
Beni nâzik kolları üzerinde uyutmuş;
Ben uyurken korkudan hızlı nefes almamış,
Benim için zavallı her rahatı unutmuş.

Ben anneme acırım, onu üzmem, ağlatmam.

Hâlâ beni her akşam pencerede gözetler,
Ben mektepten gelince bana candan sarılır;
Ben gülersem, gözleri tatlı tatlı gülümser;
Ben mahzunca durursam, yüreciği yarılır.

Ben anneme acırım, onu üzmem, ağlatmam. (s.311)

SABAH

Küçük Vatandaşlarım'a

Sabah söktü: Çil horozun, "Kalk!" diyor,
Yeşil kırlar penbe nûra boyandı;
Yavru kuşlar yuvalarda uyandı;
Kuzucuklar otlamağa gidiyor:

Yavrucuğum, sen de artık kalk, uyan!...

Bu saatte bak her yerde gayret var;
Kimi insan sapanını sürükler,
Kimi insan ocağını körukler;
Herkes işe kendisini hazırlar:

Yavrucuğum, sen de derse hazırlan!... (s.312)

SOFRA BAŞI

Küçük Vatandaşlarım'a

Sofra başı... Oh, burayı pek severim,
Evimizde küçük yemek odasında;
Annem, babam, kardeşlerim, biz hepimiz
Bir sininin etrafına diziliriz;
Ben bu aziz vücutlerin ortasında,
Gâh dinlerim, gâh söylerim, gâh gülerim.

Ben burada düğün gibi zevk bulurum;
Cıvıldaayan kuşlar gibi şen olurum:

Bu sinide büyük dedem yemek yemiş
Ve babama, “En zenginlik muhabbetir,
“Bir sofrada muhabbetle yenen yemek;
“Hattâ kuru bir esmerce yavan ekmek
“En lezzetli ballı börek tadı verir,
“Bunu sen de bir vazife eyle!” demiş.

Ben burada her lokmamı tatlı yerim;
Allâh'ımın verdiğiğe şükr eylerim. S.313)

BABACIĞIM

Küçük Vatandaşlarım'a

Babacığım, her akşam dizlerine yatarım;
Seni tamam bir saat lakırdıya tutardım,
Senden yemiş, uruba, oyuncaklar isterdim;
Can sıkıcı bir sesle haykırarak, “Al!” derdim.

Zavallı sen elimden her gün âciz kalırdın;
Bana bir şey alırdın..

Lâkin bu gün, çalışan işçilere rastladım,
Herbirinin bir baba olduğunu anladım,
Öğrendim ki her baba kanlı terler döküyor;
Bin zahmetle dişini, tırnağını söküyor.

Bundan sonra ben senden öyle şeyler istemem;
“Bana şunu al!” demem... (s.315)

MEKTEPLİ

“Arkadaş,

“Ben bir küçük askerim:
“Benim de damarımda o kan var;
“Gözlerim o ateşle parıldar,
“Ben dahi cenk eylemek isterim.”

“Ey çocuk, kuvvetin ne?”
“Marifet!

“Kalemim, bana silâh olacak,
“Kitabım, bir kal‘alık edecek,
“Günlerim futûhatla dolacak,
“Her yere benim ünüm gidecek!”

“Ey asker, düşmanın kim?”
“Cehalet!...” (s.317)

AHRETLİK

“Buyurunuz kahvenizi!”
Baktım: Bir kız, köy kızı!..
Yanağının çıkıklığı, mini mini ağızı,
Her bir hâli: “Anadolu goncasıyım!” demekte.

İç çekişi, titrek sesi, o kızarmış gözleri,
Melûl melûl bakışları, bükük boynu, her yeri..
Birçok şeyler okutuyor bu acıklı çiçekte!..

“Kızım, senin anan, baban, kimin, kimsen var mı?”
“var..”

“Neredeler?”
“Onlar, bacım hepsi böyle kaldılar.”
“Nerelisin?”

“Bolu’luyum.”

“Niçin geldin?”

“Bunaldık;

“Tarlamızı süremedik; yiyeceksiz, aç kaldık.”

“Pekiy, senin İstanbul’a gelmen ile n’olacak?”

“Benim birkaç yıllığımla babam öküz alacak!..”

“Ne acıklı bir hâldir bu?..Baba evlâd satıyor;
Bir ma’sûmun gözlerine her gün yaşlar doluyor;
Bir el onun bal ömrüne her gün ağı katıyor;
Bir çift öküz uğurunda bir kız kurban oluyor.

Bâri sizler dokunmayın, şu yuvasız kuşçuğa;
Dokunmayın memleketin şu bereli gülüne;
Dokunmayın annesizdir, dokunmayın, çocuğa;
Dokunmayın şimdi ağlar; dokunmayın gönlüne!... (s.53)

SÜRÜCÜ

Gidiyorduk: Kar üstünde bir incecik çığırdan;
Gidiyorduk: İri buzlar sarkıtmıştı her saçak;
Gidiyorduk: Ben hayvanın üzerinde, o yayan;
Gidiyorduk: Ben giyimli, o zavallı yal’ nayak.

Sefilciğin yırtık-pırtık bir uruba sırtında,
Görünüyor gibi idi vücûdünün her yeri.
O çatlamış, mosmor olmuş dudakları altında
Birbirine uruyordu beyaz, güzel dişleri.

“Oğlum, her bir seferinde sen kaç para alırsın?”

“Bir metelik.”

“Evin ner’de? Kimin kimsen var mıdır?...”

“Ne evim var, ne kimsem var..”

“Gece nerde kalırsın?”

“Ahırdaki gübrelikte..Sıcak olur, ısıtır.”

Ey kimsesiz, sefil çocuk! Ben seksen yıl yaşasam
Bu acıklı sözlerini hiçbir vakit unutmam;
Kim bilir ki bu akşam da böyle bir kış gününde,
Sana karşı dıvar olan hangi ahır önünde
Aç ve çıplak bir dilenci gibi titrer durursun?
Ellerini, “Açın!” diye hangi taş urursun?..

Âh, bu acı hâllerini düşündükçe senin ben
Soğuk bir şey duyar gibi oluyorum içimden;
Ateşleri beyaz küllü mangalımın başında
Vücûdüme kar yağıyor gibi bir şey olmada;
İşte ben de senin gibi titremeğe başladım.
Donuyorum, çekiliyor her yerimden hayâtım!.. (s.56-57)

KİBRİTÇİ KIZ

“Efendiler, kibrit kibrit.. Üç kutusu on para!..
“Merhametli Beyefendi! Annem hasta, ekmeksiz;
“Alın bunu, kuzum bana on paracık verin siz!”

Yavrucuğun o lepiska, gür saçları dağınık;
Gözlerinin altı çürük, yüzü kirli ve yanık;
Üstü eski, ayağında koca bir çift kundura.
Şu tali‘siz kızcağız da bir lokma ekmek için
Sokak sokak: “Kibrit!” diye dolaşüyor bütün gün;
Nice çirkin, firengili yüzlere:
“Benim güzel beyim!” diyor, belki günde yüz kere.
“Kızım, senin baban kimdir? Senin evin nerede?
“Bak kırk para vereceğim, sorduğumu söyle de;
“Baban yok mu, bilmez misin onu sen?”
“Benim babam yoktur, evet, bilmiyorum onu ben!...

Bîçâre kız bir yerde gariptir;
Herkes onu, “Piç!” diyerek incitir;
Onun zayıf vücûdünün üstüne
Bir kimsecik kanad gerip durmuyor;
Onun için hiçbir yürek urmuyor;
Bu güne dek bilmemiş ki baba ne?....

Ma’sumcuğu alçak görmek.. Bu neden?
Bu çocuk da anasından doğarken
Mini mini bir kanatsız kuş gibi
Yaradılmak kanununa baş eğmiş;
Öyle ise suçsuz yere inciniş
Zavallının niçin olsun nasîbi?...

Çalışıyor.. Çalışmasın ne yapsın?
Çalışmaktan başka yol yok ki sapsın.
Kendisiçün çabalayan kimi var?
Kimi var ki bir ekmeği, “Al, ye!...” der;
Bir şey veren ondan da bir şey ister..

Âh yoksulluk, âh babasız çocuklar!... (s.57-58)

ÇİÇEKÇİĞİM

Demiştım ki, “Oh,bu yerde kendisiçün yok korku;
“Artık onu ne hayvan yer, ne de böcek yaralar.”
Bugün baktım beniz soluk, sarımtırak yapraklar;
Uçup gitmiş o güzellik,o penbelik,o koku.

Evet, evet, dün sabahtı, çiçekliğin içinden
Baygın baygın bakıncırdı,ölgün ölgün gülerdi
Âh, ben onda bir berecik görmemeyi isterken
Zavallıya ben vermişim öldürücü bir derdi.

Şu çiçekler genç kızların başlarına takılsa,
Öksüz gibi okşanılsa, alfil gibi bakılsa
Onlar yine içleniyor; böyle çabuk soluyor

Sakın sizler, ayırmayın; bir çiçeği bir toprak
Yetiştığı aziz bir yer üzerinden ayırmak
İşte böyle azab veren zâlim bir iş oluyor!... (s.62-63)

BIRAK ŞU KUŞCAĞIZI

Bırak konsun, şu koskoca ormanlığın içinden
Bîçâreye bir dikenli kara çalı çok mudur?
O da tıpkı sizin gibi bir kânunla yaşarken
Yeryüzünde onun da bir küçük hakkı yok mudur?

Bırak ötsün, mâdâm ki hep yuvalar bir yerde
Bu sevimli ruh da sizin hemşehriniz sayılır
Mâdâm ki dökülecek bir derdi var içer’de,
Bu acıklı ses de sizin bir şi’riniz sayılır

Bırak uçsun ufuklara....

O ne? Düştü, yaralı!...

Aman, tırnak değmesin, çırpınmasın zavallı;
Yarasını kanatmak hayatını bitirir;

Bırak, birgün senin de pencerede cıvıldar;
Üzerine doğacak bir şafağı selâmlar;
Sana penbe baharın müjdesini getirir!... (s.63)

İLK YARA

Gülüyordu: Mâvi göke, bulutlara, göllere;
Gülüyordu: Minâreye, kiliseye, her yere;
Gülüyordu: Akan suya, uçan kuşa, çiçeğe;
Gülüyordu: Yangınlara, hançerlere, her şeye.

Hekim geldi, ona dahi gül dudaklar açıldı;
Tombul eller uzanarak: 'Hıh, hıh!' diye atıldı;
Çok geçmedi, ev içine yayıldı bir yaygara;
Mini mini bir bazudan kan damlattı bir yara.

Şimdi her kim kendisini kucaklamak isterse,
En sevdiği oyuncacı göstererek, 'Gel!' derse,
Artık öyle atılmıyor, elleriyle itiyor.

Sonra o gül dudağını kıvrarak ağlıyor;
Ninesinin kucağında kendisini saklıyor
Ve başını kaldırarak, 'Anne, deh, deh yap!' diyor. (s.67)

ÇOCUKLAR

Diyorlar ki, "Bak, ne güzel dem çekiyor şu bülbül;
"Bak, bir yerde yetişir mi, böyle bir has, sad-berk gül?
"İkisinden birini seç, hangisi çok güzeldir?
"Sana gül mü, şu bülbül mü kendisini sevdirtir?..."

Ey çocuklar, ben sizleri onlardan çok severim;
Yüzünüze her gün baksam yine doymaz gözlerim;
Şu dünyâda sizler kadar sevecek şey bulamam;
Âh sizlerden aldığımı hiçbir şeyden alamam.

Onlar ne ki?...Bu toprağın bir çiçeği, hayvanı!
Sizler ise onun büyük bir mahlûku, insanı;
Onun viran yerlerini şenletecek evlâdı!

Sizlersiniz, onun ağlar gözlerini silecek;
Sizlersiniz, onun için candan geçip ölecek;
Sizlersiniz onun aşkı, ümidleri, hayâtı!... (s.9)